

yordu. Rûznâmede Osmanlı kaybı bir insansah hatası değilse elli-altmış kişi olarak gösterilir. Celâlzâde Mustafa Çelebi bu rakamı 150'ye çıkarır. Ancak sayının bunların epeyce üstünde olduğu açıktır. Savaşın sona ermesinin ardından padişah bir gün Mohaç ovasında kaldı ve hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın Budin'e doğru hareket edip şehre girdi (4 Zilhicce / 11 Eylül). İki hafta sonra Osmanlı ordusu şehri boşaltıp geri döndü.

Savaş Macar Krallığı'nın bir bakıma sonunu hazırladı. Her ne kadar Osmanlılar, Budin merkezli olmak üzere Zapolya'nın krallığını, kendilerine bağlı olmak kaydıyla, kabullendilerse de bu durum geçici bir süre içindi. II. Layoş'un ölümü, V. Karl'in kardeşi Avusturya ve Bohemya taraflarının idarecisi Arşidük Ferdinand'ın akrabalık bağı dolayısıyla Macar tahtı verasetinde hak iddiasına ve Macaristan'ın bir bölümünde hâkimiyet kurmasına yol açtı. Ortaçağ Macar Krallığı'nın eski toprakları üçe taksim edildi. Bu durum Macaristan topraklarında Osmanlılar'la Habsburglar arasında 150 yıl sürecek olan mücadelenin de ilk adımını oluşturdu. Öte yandan Avrupa'daki siyaset arenasında Osmanlılar'ın ağırlıklarını hissettirecekleri yeni bir devir bu zaferle başlamış oldu.

BİBLİYOGRAFYA :

T SMA, nr. E. 6146/2; BA, D.BRZ, nr. 20611, 20612; "Mohaç Seferi Ruznâmesi" (Feridun Bey, Münşeat içinde), I, 554-563; "Mohaç Fetihnâmesi" (a.e. içinde), I, 546-551; İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, X. Defter, s. 201-311 (*Mohaçnâme: Histoire de la campagne de Mohacz* [metin ve Fransızca trc. M. Pavet de Courteille], Paris 1859); Brodarics István, *Igaz leírás a magyaroknak a törökökkel Mohácsnál vívott csatájáról*, Budapest 1983, tür.yer.; Matrakçı Nasuh, *Süleymannâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1286, vr. 98^b-132^a; Lutfî Paşa, *Tarih* (haz. Kayhan Atik), Ankara 2001, s. 256-264; Celâlzâde Sâlih, *Mohaç Seferi Fetihnâmesi (Tarih-i Feth-i Budin)*, İÜ Ktp., TY, nr. 1285; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 131^a-148^b; Bostan Çelebi, *Süleymannâme*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3317, vr. 75^a-92^b; Sivâsî, *Süleymannâme*, TSMK, Hazine, nr. 1340, vr. 54^a-66^b; Anonim *Tarih-i Âl-i Osmân* (haz. Mustafa Karazeybek, yüksek lisans tezi, 1994), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 318-322; *Hoca-zade Mehmed Efendi'nin İbtihâcü't-tevârihi* (haz. Ahmet Akgün, doktora tezi, 1995), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 147-224; Peçuy-lu İbrâhim, *Tarih*, I, 84-98; Hammer (Atâ Bey), V, 57-65, 134-135; Zinkeisen, *Geschichte*, III, 639-646; N. Iorga, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Gotha 1909, II, 391-403; *Mohâcsi emlekkönyv 1526* (ed. Imre Lukinich), Budapest 1926; Ferenc Szakály, *A Mohâcsi Csata*, Budapest 1976; Gyula Rázsó – László Csendes, "A Mohâcsi Csata", *Mohâcs 1526*, Budapest 1976, s. 9-87 (özet trc. Hicran Askin, "Atatürk'ün

100. Doğum Yılına Armağan", *DTCFD*, özel sayı |1982], s. 607-625); *Mohâcs emlekezete*, Budapest 1979; László M. Adföldi, "The Battle of Mohács, 1526", *From Hunyadi to Rakoczi. War and Society in Late Medieval and Early Modern History* (ed. J. M. Bak – B. K. Király), Brooklyn 1982, s. 189-202; Géza Perjés, "A Mohâcsi Csata (1526 Augusztus 29)", *Mohâcs* (ed. L. Rúzsás – F. Szakály), Budapest 1986, s. 195-239; a.mlf., *Mohaç Meydan Muharebesi* (özet ve tanıtma Şerif Baştav), Ankara 1988; Gábor Ágoston, "Müzakere", *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul 1997, s. 173-174; Annie Berthier, "Kanuni Süleyman'ın I. François'ya Mektubu", *Toplumsal Tarih*, III/17, İstanbul 1995, s. 43-45.

FERİDUN M. EMECEN

MOLDAVYA

(bk. MOLDOVA).

MOLDOVA

Doğu Avrupa'da bir devlet.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kurulan (1991) Moldova Cumhuriyeti (Republica Moldova) kuzey, güney ve doğudan Ukrayna, batıdan Romanya ile komşu olup 33.845 km² yüzölçümüne ve 4.200.000 (2004 tahmini) nüfusa sahiptir. Başşehri Chisinau (Kişinev, Kishinev 770.000), diğer önemli şehirleri Tiraspol (212.000), Baltzy (177.000) ve Tighina'dır (Bender 146.000). Ülkenin bulunduğu bölgenin adı Türkçe'de Moldavya olarak da kullanılır.

Ülke toprakları kuzeybatıdan güneye doğru hafifçe alçalarak uzanan ve ortalama yükseltisi 147 m. olan bir plato görünümündedir; en yüksek noktası Kodren dağıdır (429 m.). Göl bulunmayan arazi toplam 16.000 km. uzunluğundaki küçük akarsular ve derin vadilerle yarılmış durumdadır. Akarsuların çoğu Dinyestr, Prut ve Tuna nehirlerine karışır, çok azı ise doğrudan Karadeniz'e ulaşır. İklim, kısa sert kışları ve uzun sıcak yazları ile karasal orta kuşak iklim özellikleri gösterir; ocak ayında sıfırın altında 3-5 C° olan sıcaklık ortalaması temmuzda 19-22 C°'dir. Ülke genelinin % 9,8'ini oluşturan ormanların çoğunun yakın bir geçmişten beri kesilerek yerlerinin iskâna açılması sonucu büyük oranda erozyon ve toprak kaybı sorunları baş göstermiştir. Yer altı servetleri bakımından fakir bir ülke

olan Moldova'nın başlıca kaynakları linyit ve alçı taşıdır. Enerji ihtiyacının çok büyük bir bölümü ithalât yoluyla karşılanmakta, önemli bir kısmı Rusya ve Ukrayna'dan olmak üzere kömür, petrol ve doğalgaz ithal edilmektedir.

Moldova kilometrekareye düşen 124 kişiyle birçok Avrupa ülkesinden daha kalabalıktır. Bunun sebebi, XIX. yüzyıl boyunca özellikle güney kesimlere Rusya'nın diğer bölgelerinden yapılan göçlerdir. Bu dönemde Ukraynalı, Rus ve Sırp gruplar Besarabya bölgesine göç ederken 160.000 dolayında Bulgar ve Gagauz Türkü de buraya gelmiştir. Son on yıl içinde sosyal ve ekonomik krizlerden dolayı azalma eğilimine giren nüfusun % 46,6'sı şehirlerde, % 53,4'ü köylerde oturmaktadır. Etnik yapının dağılımı ise % 64,5 Moldovan, % 13,8 Ukraynalı, % 13 Rus, % 3,5 Gagauz, % 2 Bulgar, % 1,5 yahudi ve % 1,7 oranında Alman, Polonyalı, Çingene şeklindedir. Resmî dil Latin harfleriyle yazılan Romence olmakla birlikte özellikle şehirlerde yaşayan halk günlük hayatında hâlâ Rusça kullanmaktadır; Bulgarca ve Gagauz Türkçesi konuşulan diğer dillerdir. Halkın % 98'den biraz fazlası Ortodoks Hıristiyan, % 0,5'i Baptist Hıristiyan ve geri Müsevîdir.

Tarımsal faaliyetler ülke ekonomisinde ön sırada olduğundan sanayi de tarıma dayalı biçimde gelişmiştir. Ülke topraklarının % 86'sı işlenmektedir; elde edilen başlıca ürünler tahıl, meyve ve sebzedir. Eski Sovyetler Birliği bağlarının üçte biri bu ülke sınırları içinde kaldığından ihracatın ilk sıralarını üzüm ve şarap oluşturur. Yaş sebze ve konserve ihracatı alanında 112 firma faaliyet göstermektedir. Ekilebilir arazilerin 80.000 hektarında şeker pancarı üretimi yapılır; ancak 3 milyon ton pancar işleyebilecek yedi fabrika bulunmasına karşılık pazarlama problemi yaşanması sebebiyle tesisler düşük kapasitede çalışmaktadır. Öte yandan hayvancılık potansiyelinin yüksekliğine karşılık bu sektör için yeterli endüstri tesisi kurulamadığından hayvansal ürünler ham olarak ihraç edilmektedir. Son yıllarda toprak reformuna yönelik çalışmalar başlatılmış ve eski devlet çiftliklerine ait toprakların halka dağıtılması konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Moldova'nın ihracatında en büyük pay % 45 ile Rusya'nındır. 1998 yılından itibaren İtalya ve Almanya da öne çıkmaya başlamıştır. Yine aynı ülkelerle gerçekleştirilen ithalât ise enerji, tekstil ve bit-

MOLDOVA

kisel ürünlerde yoğunlaşmıştır. Moldova 1318 km. demiryoluna ve 12.657 km. karayoluna sahip olup bunun 11.012 kilometresi asfalt kaplamadır. Devlete ve özel sektöre ait havayolu şirketleri Chisinou Havaalanı'ndan uluslararası uçuşlar yapmaktadır. Ülkeye en çok turist Rusya, Romanya, Ukrayna ve Türkiye'den gelmekte, Moldovalılar ise turistik seyahatlerinde Romanya, Almanya ve Ukrayna'yı tercih etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Kotjarov – A. Abramović, *Moldavska SSR*, Moskva 1957, tür.yer.; *Fiziçeska Geografija SSSR*, Moskva 1960, s. 232-240; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1962, s. 56-70; "Bağlar Yöresi Moldavya", *Gelişim Büyük Coğrafya Ansiklopedisi*, İstanbul 1962, s. 959-962; "Moldavska Sovetska Socialističeska Republika (Moldaviya)", *Kratka Balgarska Enciklopedija*, Sofia 1966, III, 462-464; "Moldavya", *Berteslmann: Bugünkü Dünyamız Atlas Ansiklopedisi*, Gütersloh 1993, s. 62-63.

SÜHEYLA ÜÇÜŞİK

II. TARİH

Ülkenin Türk kaynaklarındaki ismi Boğdan'dır (Karaboğdan). Bu ad devlete bağımsızlığını kazandıran I. Boğdan'a (1359-yaklaşık 1365) dayanır. Taş devrinde burada Avrupa'nın en parlak kültürlerinden biri olan Cucuteni gibi Neolitik ve Eneolitik kültürler vardı. Eskiçağ'da bu topraklar, merkezi Transilvanya'da (Erdel) olan ve 106 yılında Romalılar tarafından ele geçirilen Daçya Krallığı'na aitti. Bölge kısmen Roma İmparatorluğu sınırları içine girince güneyde Barboşi ve kuzeyde Batca Doamnei gibi yerler imparatorluğun askerî kontrolü altında kaldı. Zamanla bütün bu kesim Roma kültürünün etkisine girdi. Roma yönetimi ve askerlerinin 271-275 yıllarında Tuna'nın güneyine çekilmesinin ardından Moldova toprakları 1000 yıl içerisinde Latinler, Gotlar, Hunlar, Avarlar ve Peçenekler gibi birçok göçmen kavme ev sahipliği yaptı. 602 yılından sonra gelen Slavlar, Romenler'in dili ve sosyoekonomik hayatı üzerinde etkili oldu. Diğer kavimler gibi onlar da yavaş yavaş yerli nüfus içinde eridi.

Türk kavimlerinden Hunlar ve Avarlar yerleşik gruplar üzerinde çok az etkili oldu. XI. yüzyılda gelen Peçenekler, Uzlar (Oğuzlar) ve Kumanlar'dan oluşan yeni Türk dalgası ise oldukça derin ve kalıcı izler bıraktı. Romen tarihçisi Nicolae Iorga bu devirde bin Romen-Türk sentezi ve iş birliğinin olduğunu ifade eder. Böylece Macar Krallığı'nın Karpatlar'ın doğusuna

bulunan topraklara karşı olan istilâci politikası durdurulmuştur. Peçenek Uz Kumanlar'dan Romen dilinde oda, çoban, çardak gibi kelimeler, "ui" ve "uz" ekleriyle sona eren Vaslui, Covurlui, Bahlui, Oituz vb. toponimler, bu kavimlerin ismini taşıyan Peceneaga, Comana, Uzul gibi yer adları ve Coman vb. şahıs isimleri kalmıştır.

Osmanlılar'dan önce son Türk dalgası 1241-1242 yıllarındaki Moğol istilâsı sırasında bu topraklara ulaştı. Bunun ardından Altın Orda Hanlığı XIV. yüzyıl ortalarına kadar hem Boğdan topraklarına hem Deştikıpçak'a sahip oldu. Büyük İpek ve Baharat yollarının kontrolü için İlhanlılar'la rekabet eden Altın Orda hanları ülkeye nizam ve asayiş getirdiler. Cenevizliler'le iş birliği yaparak Orta Asya-Karadeniz-Boğazlar yolunu yeniden canlandırdılar. Böylece Karadeniz havzası Boğdan ve Eflak toprakları dahil olmak üzere milletlerarası ticaret yollarına bağlandı ve ülkede refah sağlandı. Boğdan'da bu siyasî oluşumun şekillenmesi Baltık denizinden İstanbul'a uzanan (Varegler'den Rumlar'a) büyük ticaret yolunun açılması sayesinde olmuştur. Hem Eflak hem Boğdan'ın devlet yapısı Kuman ve Tatar devlet teşkilâtına dayanır. XIV. yüzyılda bunlar topraklarından çekilince onlardan kalan idarî yapılar yerli aristokratlarca sürdürülmüştür.

Tatar yönetimi, Macar Katolik Krallığı'nın siyasî-dini yayılımcı politikasına karşı koruyucu bir kalkandı. Son Macar orduları, 1364-1365 yılı kışında I. Boğdan idaresindeki Ortodoks Boğdanlılar tarafından yenilgiye uğratıldı. Böylece Macar Kralı I. Louis (d'Anjou) yeni devletin bağımsızlığını kabul etmeye mecbur kaldı. Macaristan'ın baskılarına karşı I. Petru Muşat'tan (1387) itibaren Moldova voyvodaları Polonya ile ittifak yaptılar. Bu denge politikası sayesinde Boğdan'ın bağımsızlığı sağlanabildi.

1455 yılından itibaren Boğdan Prensiği ilk defa olarak Osmanlı Devleti'ne yılda 2000 altın tutarında haraç ödemisti. Boğdan Voyvodalığı'nın en parlak devri Stefan cel Mare zamanına (1457-1504) rastlar. Bu voyvodanın idaresi altında Boğdanlılar, Macar Kralı Matya Korvinus'un 1467'de, Osmanlı Padişahı II. Mehmed'in 1475 ve 1476'da, Polonya Kralı Jan Olbracht'ın 1497'deki saldırılarını püskürttüler. Ancak Moldova'nın kaderini değiştiren olay II. Bayezid'in 889'daki (1484) Boğdan seferi oldu. Bu sefer neticesinde Boğdan'ın

büyük ticaret merkezleri ve kuvvetli stratejik istihkamları olan Chilia (Kili) ve Cetatea Alba (Akkirman) fethedildi. Bundan sonra artık Boğdan'ın dış siyaseti kesin ve uzun vadeli olarak Osmanlı yanlısı oldu. Söz konusu fetihlerden önce Stefan cel Mare'ye 1479-1481 yılları arasında Fâtih Sultan Mehmed tarafından ahidnâme verilmiş ve onun ülkesine dokunulmaması, buna karşılık Boğdan'ın haraçgüzâr statüsü belirlenmişti. Kili ve Akkirman'ın alınışının ardından bu hukukî statü iyice yerleşmiş oldu.

XVI. yüzyılda Osmanlılar, Habsburglar'la mücadele edebilmek ve İstanbul'a iâşe akışını sürdürmek için Aşağı Tuna'yı kontrol altına almaya çalıştılar. Kanûni Sultan Süleyman 1538'de Boğdan seferine çıktı ve hem Eflak Prensiği'nin en önemli limanı, ticaret merkezi olan Braila'yı (İbrâil), hem de güçlü Bender (Tigina) Kalesi dahil olmak üzere Bucak denilen Güneydoğu Boğdan'ı Osmanlı topraklarına kattı. Böylece Tatar süvarisine Bahçesaray ile Budin arasında sağlam bir koridor oluşturulduğu gibi Tuna yalılarını Budin'den itibaren Karadeniz'e kadar kontrol altına alındı.

1531'den itibaren Kanûni Sultan Süleyman, Boğdan-Eflak voyvodalarının doğrudan dış ilişkilere girmesini yasaklamıştı. XVI. yüzyılın ortalarına doğru Boğdan ve Eflak voyvodalıkları bağımsızlıklarını kaybetti. Yalnızca hukuken iç muhtariyetlerini sürdürdüler. 1538'de ilk defa Stefan Lăcustă (Çekirge İstefan) adlı voyvoda doğrudan İstanbul'dan getirildi. Bu uygulamaya bundan sonra artık sık sık rastlandı. Büyük boyarlar tarafından desteklenen kimse voyvoda seçilir, ardından padişah tarafından tasdik edilirdi.

Boğdan / Moldova Prensiği'nin Osmanlılar'a ödediği haraç 1456 yılında 2000 altın iken 1527'de 10.000 altına çıkarıldı. 1 Mayıs 1541 – 1 Mayıs 1542 malî yılında 15.000, 1564-1565'te 30.000, 1568-1569 yılında 40.000 altın olan bu vergi 1592-1593 malî yılında yaklaşık 60.000 altına yükseldi. 1600'de Eflak, Erdel ve Boğdan prensliklerini bir süre birleştiren Eflak Voyvodası Mihai Viteazul'un (Cesur Mihal) isyanından sonra Boğdan haracı anılan rakamlara bir daha ulaşamadı. Boğdan haracı Osmanlı devlet bütçesinin binde dört veya beşini oluştururdu. Bunun dışında Boğdan Prensiği, Osmanlı padişahına resmî hediye olarak XVI. asırda her yıl yetmiş şahin (doğan), yirmi at, samur, tilki, sincap, vaşak kürkü, balık dişleri, ku-